

Отже, початковий етап окупації став початком ескалації польсько-українського конфлікту. Попри спроби польського уряду в еміграції та окремих представників польського та українського підпілля створити умови для примирення, ситуація на місцях була зовсім інша. На неї впливали ідеологічні суперечності та політика німецької окупаційної влади, яка вдало використовувала міжетнічні конфлікти у власних інтересів. Німецька влада навмисне використовувала «українське питання», щоб не допустити створення спільного антинімецького повстання. Польська та українська сторони у свою чергу не могли дійти порозуміння, через ідеологічні та територіальні питання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади / голов. ред. кол. Я. Ісаєвич ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2003. 813 с.
2. Erlaß des Führers und Reichskanzlers über die Verwaltung der besetzten polnischen Gebiete (12. Oktober 1939). Verfassungen.de. URL: <https://www.verfassungen.de/de33-45/polengebiete39.htm>
3. Кубійович В. Українці в Генеральній Губернії 1939-1941 : історія Українського Центрального Комітету. Буенос-Айрес : В-во Юліяна Середяка, 1975. 664 с.
4. Макар Ю. І., Горний М., Макар В., Салюк А. Від депортації до депортації. Суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915–1947). Дослідження. Спогади. Документи : у 3 т. Т. 1 : Дослідження. Чернівці : Букрек, 2011. 880 с.
5. Гривул Т. Польський терор проти українського населення в 1939 // Український визвольний рух. Зошит 2. Львів, 2003. С. 86–94.
6. Від Рейхстагу до Івдзими. У полум'ї війни: Україна та українці у Другій світовій / В. В'ятрович та ін. ; під заг. ред. Я. Примаченко. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 352 с. (Історія без цензури).
7. Сергійчук В. Становище і доля українців у Генеральному губернаторстві (без Галичини) в роки німецької окупації. // Україна-Польща: важкі питання. Матеріали II міжнародного семінару істориків. Варшава, 1998. С. 166–184.

Курило Мар'яна

Науковий керівник – проф.Алексієвець Леся

НЕФОРМАЛЬНІ ІНСТИТУТИ ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ: ЦИФРОВЕ ВОЛОНТЕРСТВО ТА НОВІ ФОРМИ УЧАСТІ У ГРОМАДЯНСЬКОМУ СПРОТИВІ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ХХІ СТ.)

В умовах повномасштабного збройного вторгнення росії в Україну питання суспільної стійкості набуває принципово гострого, трагічного виміру. Війна показала, що офіційні інститути не завжди здатні оперативно реагувати на виклики, а саме громадянське суспільство продемонструвало здатність до швидкої самоорганізації поза межами офіційних інститутів, формуючи волонтерські мережі, використовуючи цифрові платформи та горизонтальні механізми координації, що стали критичними механізмами підтримки життя людей.

Мета статті – дослідити роль неформальних інститутів у забезпеченні суспільної стійкості та проаналізувати трансформацію волонтерства і нові цифрові форми участі у громадянському спротиві в Україні ХХІ столітті, а особливо в умовах повномасштабної війни.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року стало безпрецедентним соціальним випробуванням, яке виявило приховані ресурси суспільної стійкості. Реакція українського суспільства стала унікальним прикладом самоорганізації, у якій неформальні інститути та цифрові платформи відіграли визначальну роль.

У повномасштабному конфлікті роль цих структур особливо помітна, оскільки у кризових умовах саме неформальні інститути виконують ключову функцію забезпечення адаптивності суспільства. Під час подій 2014 року та після 2022 року громадяни активно організовували волонтерські мережі, створювали горизонтальні спільноти та брали участь у самоорганізації на місцях. Вони забезпечували гуманітарну допомогу, підтримку поранених, координацію евакуації та обмін критично важливою інформацією. Українське суспільство змогло зберегти цілісність, допомогти тим, хто опинився в небезпеці, і продовжувати ефективно реагувати на виклики війни.

У науковому дискурсі волонтерство доцільно розглядати крізь призму теорії неформальних інститутів, розробленої Гретхен Хелмке та Стівен Левіцкі, які визначають їх як практики поза формальними нормами, що впливають на суспільні процеси. У цьому контексті волонтерство виступає допоміжним неформальним інститутом, який доповнює державу, тоді як псевдоволонтерство має конкурентний характер і підриває довіру до формальних структур.

Євромайдан 2013-2014 рр. став першим масштабним прикладом поєднання неформальних інститутів і цифрових технологій в Україні. Соціальні мережі та інтернет платформи відіграли ключову роль в організації протестів, координації дій та мобілізації громадян.

Після 2022 року цифровий вимір волонтерства набув особливого значення. Громадянське суспільство, неурядові організації та ініціативні групи продемонстрували стійкість і згуртованість, активність у вирішенні питань допомоги Збройним Силам України та розв'язанні гуманітарних проблем.

Одним із найбільш показових прикладів стала діяльність ІТ-армії України, створеної у лютому 2022 р. за ініціатииви Міністерства цифрової трансформації. Ця децентралізована мережа об'єднала тисячі ІТ-фахівців з усього світу для проведення кібероперацій, протидії дезінформації та поширення достовірної інформації.

Суттєвим явищем стало також масове використання цифрових фінансових інструментів. Банківські додатки, насамперед «Монобанк» та «ПриватБанк», що перетворились на ефективні платформи збору коштів на потреби армії. Важливу роль відіграли OSINT-спільноти, що здійснювали відкриту розвідку та аналіз даних.

Окремої уваги заслуговує платформа «Дія», яка поєднала цифрові державні послуги з елементами громадянської участі, що свідчить про взаємодію формальних і неформальних інститутів.

Міжнародне визнання ефективності українського волонтерського руху підтверджується включенням України до топ-10 країн за рівнем благодійності у рейтингу World Giving Index 2022 року, що свідчить про формування цифрового волонтерства як стійкої соціальної норми.

Водночас активізація неформальних інститутів спричинила появу нових викликів, зокрема поширення псевдоволонтерства як форми шахрайства. Як зазначають, Мацієвський Ю. та Лук'янчук Я.: "За типологією Г. Хелмке і С. Левітські – це приклад конкурентних неформальних інститутів. Такі інститути ще називають підривними тому, що вони псують ефективність формальних інститутів. Корупція, клієнтелізм, непотизм чи таємні змови між елітами є прикладами конкурентних, або підривних неформальних інститутів у політиці" [1, с. 28].

Псевдоволонтерство під час війни в Україні загострює проблему довіри, проте громадяни відповідають розвитку цифрового волонтерства та нових форм участі, які стають ключовим чинником стійкості суспільства, дозволяючи координувати допомогу, організовувати громадянський спротив і протистояти шахрайству навіть у найскладніших умовах.

Стійкість українського суспільства в умовах війни проявляється через складні адаптаційні процеси, адже «формування особистісної стійкості – це складний стадійний процес, що передбачає перехід від стану первинного стресу, напруженості до необхідності конструктивних дій та формування стратегій, пов'язаних із необхідністю продовжувати звичний стиль життя: навчатися, працювати, допомагати потребуючим» [2, с. 131].

Досвід України демонструє, що суспільна стійкість формується не лише завдяки державним інститутам, а значною мірою залежить від розвиненості горизонтальних зв'язків у суспільстві. Неформальні мережі волонтерів, цифрові спільноти та громадянські ініціативи стали ключовими носіями цієї стійкості.

Таким чином, Україна в XXI столітті сформувала унікальну модель суспільної стійкості, в якій неформальні інститути та цифрові платформи виступають самостійною і потужною складовою громадянського спротиву.

Цифровізація суттєво трансформувала неформальні інститути, розширивши їх можливості та масштаби діяльності. Цифрове волонтерство постало як новий соціальний феномен, що виходить за межі традиційного розуміння громадянської активності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мацієвський Ю. В., Лук'янчук Я. В. Волонтерство та псевдоволонтерство в Україні: новий погляд крізь призму неформальних інститутів. Політичні дослідження. 2024. № 1(7). С. 19–41. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-2>
2. Рейман Б., Рейман К., Сухий О., Пачковський Ю. Соціальна стійкість українського суспільства в умовах війни: історико-світоглядні виклики. Axis Europae, 2025, 7, 126–145. <https://doi.org/10.69550/3041-1467.7.333203>